

5. **Пернацкий В.И.** Основные законы диалектики / В.И. Пернацкий. – М.: Знание, 1981.
6. **Вершинин М.С.** Политическая коммуникация в информационном обществе / М. С. Вершинин. – СПб : Изд-во Михайлова В.А., 2001. – 253 с.
7. **Абдеев Р.Ф.** Генезис механизма управления, его системоорганизующая роль и философский статус / Р.Ф. Абдеев // Теория, методология и практика системных исследований: Тез. докл. – М.: Изд-во АН СССР, 1984.
8. **Кремянский В.И.** Методологические проблемы системного подхода к информации / В.И. Кремянский. – М.: Наука, 1977.

УДК 101.9

О. Я. Дичковська

ХРИСТИЯНСЬКИЙ АНТРОПОЛОГІЗМ ЙОСИФА СЛІПОГО В КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто філософсько-богословські погляди Йосифа Сліпого у концепції християнського антропологізму української філософії ХХ ст. Виявлено особливості та специфіку антропологічних поглядів Йосифа Сліпого як національного феномена. Визначено ступінь розробленості проблематики дослідження філософсько-богословських творів Й. Сліпого у вітчизняній і зарубіжній літературі;

Ключові слова: український неотомізм, антропологічний вимір, віра, духовність, християнський антропологізм.

В статье рассмотрены философско-богословские взгляды Иосифа Слепого в концепции христианского антропологизма украинской философии XX века. Виявлены особенности и специфику антропологических взглядов Иосифа Слепого как национального феномена. Определена степень разработанности проблематики исследования философско-богословских произведений И. Слепого в отечественной и зарубежной литературе.

Ключевые слова: украинский неотомизм, антропологическое измерение, вера, духовность, христианский антропологизм.

In the article the philosophical and theological views of Joseph Slipyj in the concept of the Christian anthropology of ukrainian philosophy of the 20th century are considered. We identified peculiarities and specific anthropological views of Joseph Slipyj as a national phenomenon. Also, it is determined a degree of development issues philosophical and theological works I.Slipyj in domestic and foreign literature.

Keywords: Ukrainian Neo-Thomism, anthropological dimension, faith, spirituality, Christian anthropology

Світогляд народу та його духовність формується на основі духовної спадщини попередніх поколінь, тож необхідно звертати увагу на наше минуле, в якому закладено світоглядно-філософські концепти, що формували «образ світу» нашого народу та його духовність. Вивчення та системне осмислення духовної спадщини необхідне для розуміння особливостей розвитку української філософії початку ХХ ст. Українська релігійна філософія першої половини ХХ ст. представлена західноукраїнськими богословами та філософами набула самобутнього національного характеру, що привертає увагу дослідників в Україні та за її межами.

Нашу увагу привернула постать Йосифа Сліпого, яка відіграла значну роль у розвитку богослов'я, релігійної філософії та духовної культури в цілому. Філософсько-богословські погляди Йосифа Сліпого є малодослідженим та ідейним здобутком вітчизняної та європейської культури. Він належить до найвидатніших творців ідентичності українського католицизму. Історико-філософське осмислення його духовної творчості сприятиме з одного боку заповненню прогалів вітчизняної філософії, а з іншого відродженню релігійних цінностей у контексті формування релігійної толерантності та національної самосвідомості. Переосмислення філософського доробку Й. Сліпого, з огляду на його антропологічний вимір, відкриває нові орієнтири сучасного світобачення.

Мета даної статті полягає в аналізі особливостей філософсько-богословської концепції

Йосифа Сліпого та доведенні оригінальності його поглядів в контексті філософсько-богословської думки України початку ХХ ст., визначення його місця в філософському контексті минулого і виявлення його значення для ціннісно-духовного розвитку світоглядного простору сучасності.

Досягнення мети зумовило вирішення наступних завдань:

- визначення ступеню розробленості проблематики дослідження у вітчизняній і зарубіжній літературі;

- виявлення ідейно-теоретичних джерел формування антропологічного виміру вчення Й. Сліпого у контексті розвитку теології в Україні;

- виявлення специфіки філософських антропологічних поглядів Й. Сліпого.

Висвітленню понять «духовність», «національна єдність», «віра» в естетичному, культурологічному та теологічному просторі були присвячені загальноновизнані праці багатьох учених. Серед цих вчених – А. Бичко, В. Табачковський, П. Яроцький, А. Колодний, Л. Філіпович, релігієзнавці Д. Степовик, О. Недавня, В. Шевченко, А. Глушак, І. Пославський, С. Кияк, В. Марчук, О. Турій, О. Ліщинська, С. Сенік та ін. Слід відмітити наукове дослідження феномену українського католицизму, здійснене С. Кияком, поняття католицизму в згаданій праці розглядається у вимірі його первісного універсального значення (поза суто історичним підтекстом), а саме: ««цілість» або «згідно з цілістю» (katholon). У старослов'янській мові цьому означенню церкви відповідає слово «соборна» - «кафолічна». З ексезологічної точки зору таке визначення є синонімом до поняття «католицька»». Також науковець обґрунтовує ідею христоцентричності Церкви як універсальної засади єдності християнства і як базової, фундаментальної богословсько-еклезіологічної категорії. [1, с.10].

Дослідниця О. Ліщинська визначає потужну течію, яка сформувалася у першій половині ХХ ст. серед мислителів УГКЦ як «український неотомізм», до якої відносить Й. Сліпого, А. Шептицького, Г. Костельника. М. Конрада, М. Любачівського, С. Мудрого, П. Біланюка [2, с.213-220]. Дослідник В. Стеценко [3, с.75], вважає за доцільне розвиток томістичної традиції у богословсько-філософській думці у цей період називати «українська томістична філософія», обґрунтовуючи особливо помітний вплив на неї саме традиційної аристотелівсько-томістичної манери філософствування.

Одними з перших дослідників, що звернули свою увагу до наукових праць Й. Сліпого були: І. Музичка, І. Гриньох, В. Гринів, В. Олексюк.

Варто зазначити, що проведені дослідження є суттєвими, проте проблематика вивчення філософської творчої спадщини Йосифа Сліпого у вітчизняній і зарубіжній літературі недостатньо розкрита. Ґрунтовне вивчення його філософсько-богословських творів буде сприяти визначенню місця концепції Й. Сліпого у філософському контексті минулого та виявленню значення для ціннісно-духовного розвитку світоглядного простору сучасності.

Навчаючись у теологічному університеті Інсбруку, який на той час був ультранеосхоластичною науковою школою, Й. Сліпий перебував під впливом томістичної філософії. Це підтверджує його манера філософствування у аристотелівсько-томістичному дусі, а також особлива увага до ґносеології та онтології Томи Аквінського, зокрема до сформульованих ним ідей гармонії віри і розуму, а також до обґрунтування положень христології, теоцентризму та філософсько-антропологічних проблем. Йосиф Сліпий у своїх працях вказує на теологів, що вплинули на формування його богословсько-філософської концепції: Це неосхоластики Й. Хергенрютер, М. Грабманн, кардинал Ерле та Аулеріо Пальмері [4, с.2]. Сліпий був ідейно близький до метафізики всеєдності В. Соловйова та послідовником екуменічних ідей А. Шептицького.

Як зазначає у своїй праці І. Музичка [5, с.65] формування філософсько-богословської концепції неотомізму Й. Сліпого відбувалося під впливом великих богословів доби розвитку на початку ХХ ст., на базі якої виховувалися філософи на Заході та у Львові. Серед них були Й. Клойтген – неосхоластика, Х. Дензингер, М.Й. Шебен – найвидатніший богослов ХІХ ст., Х. Нолдін – моральне богослов'я, К. Хефеле – історія Соборів та ін. У Римі в 1920 р. почав виходити журнал «Gregorianum».

Російське православне богослов'я, яке у ХVІІІ ст. було під протестантським впливом, у ХІХ ст., також схилиється до західних католицьких богословських наук, хоч загострюється водночас в ньому протикатолицький рух. Кінець ХІХ ст. дає таких російських богословів як В. Соловйов і О. Хомяков та ін.

Богословська наука України того переломного часу ХІХ ст. має таких яскравих представників: єпископа Ю. Пелеша (історія Церкви, пасторальне богослов'я), К. Сарніцького — найбільшого біблеїста у Львівському університеті другої половини ХІХ ст., Сильвестра Сембратовича, Йосифа Сембратовича, О. Бачинського, І. Бартошевського, Тита Мишковського, А. Радкевича та ін.

Знаходячись під впливом західноєвропейської томістичної традиції, з самого початку навчання перед Й. Сліпим, як богословом УГКЦ виникає питання про сумісність західної і східної богослов'я у справі екуменічного діалогу та об'єднання церков. Він стверджував, що українське богослов'я зародилося на стику візантійського містичного та західного раціонального мислення. Обидва ці напрямки Й. Сліпий вважав вірними, взаємодоповнюючими, такими, що мають спільну мету: прямувати до поєднання з Богом. Й. Сліпий усвідомлював, що західна неосхоластика вступає у протиріччя зі східною ментальністю та теологією сходу, яка канонізувалася століттями. Високо оцінюючи схоластичну середньовічну філософію, Й. Сліпий як і його однодумці, враховував, «... що ця філософія має одну заслугу: вона приготувала ґрунт... для дальшого розвитку філософського мислення, включаючи і модерні філософські течії... Без вивчення середньовічної філософії годі починати студії сучасного філософського мислення, а нехтування метафізикою, яку від старинних філософів передала нам схоластика, не дає можливості студентові пізнати правдивий образ і зміст філософії» [6, с.5].

В історичній оцінці філософсько-теологічної думки України Сліпий підходить до того, щоб показати вплив схоластичної теології як на Візантію так і на українську теологічну традицію. У XVI-XVII століттях в Україні посилювались асиміляційні процеси східної і західної культури. Й. Сліпий бачить у цьому заслугу Фоми Аквінського, який дав новий імпульс розвитку візантійської і київської теології. Вплив томізму на греко-католицьку церкву Й. Сліпий показав на прикладі митрополита Рутського. За його переконаннями, освіта уніатського духовенства заради збереження східноцерковної ідеологічності повинно опиратися на Іоанна Дамаскіна, але з іншої сторони, також на «Суму теологій» Фоми Аквінського.

Перебуваючи одночасно в українській духовній традиції самопізнання та самовдосконалення, що бере початки з часів Київської Русі Й. Сліпий трансформує ідеї томізму до східної патристичної традиції та української ментальності, якій притаманний кардіоцентризм, антеїзм та екзистенціалізм. Для Й. Сліпого дуже важливою проблематикою філософських рефлексій була людина та її духовність, вектором якої є почуття любові, що проявлене в екзистенційному проживанні моральних чеснот. Вікові цінності української ментальності завжди пов'язувалися зі співчутливим серцем. Цю особливість світосприйняття розвинули видатні філософи України Григорій Сковорода та Панфіл Юркевич. Їхній кордоцентризм пов'язаний з біблійним вченням про серце, у якому закладає основа релігійної свідомості. Звертаючись до духовенства й вірних, Патріарх Й. Сліпий проголошував, що «головним храмом є завжди Ваша душа, Ваш розум, Ваш воля і Ваше серце, в яких Ви збуджуєте Ваші благання» [7, с.10]. Підтвердженням такої позиції є і трактування ідеї кордоцентризму (релігійності серця) українського католицизму, яка представлена не лише як особливе духовне явище, що знайшло своє відображення в українській філософії серця, але й як відображення церковно-національних особливостей христocентризму й католицькості УГКЦ. В. культурі Христового Серця український католицизм витворив гармонійну синтезу біблійної та української філософії серця із західним та українським (східним) богослов'ям на основі культу Божої любові котра впливає із багатотраждального серця Христа [1, с.13].

Національні тенденції виразно виявляються уже на перших етапах філософсько-богословської праці. Йосиф Сліпий бачить завданням своїх досліджень збагатити європейську християнську думку українськими здобутками, що увібрали спадщину християнського Сходу. Національна своєрідність мислення богослова проявилася в наданні богословській науці тісного зв'язку з соціальними проблемами і проблемами сьогодення. «Коли ж немає моєї зорієнтованості, то наука стає безплідною й нетворчою, а життя не має проводу. Творча богословської науки має стати тією станицею, з якої богослов обсервує (споглядає - прим. автора) частину флюктуючого життя. Тоді в тих творах буде дух і життя, глибока віра і любов Бога» [8].

Національна своєрідність духовної спадщини проявлена в наступному: надання духовному розвитку першочергово значення. Й. Сліпий бачив завданням УКЦ церкви стати духовним фундаментом національної ідеї. У філософсько-богословській концепції Й. Сліпого як і також тогочасних українських мислителів ХХ ст. дія переважає над спогляданням.

Українську богословську думку від думки західноєвропейських неотомістів, зокрема Ж. Нікола, Ж. Ладр'єра, на думку яких через споглядальний спосіб буття людини розкривається найкраще без надії на вдосконалення соціуму, відрізняє християнська любов, що осмислюється в національному сенсі та виявляється у любові до свого народу, нації, батьківщини. Єдність черпає сили з християнської любові, особливо це виразно проявлено у підсумковому творі «Заповіт».

«Сидячи на саях... лечу думками до своїх братів і сестер в Україні... чую їхній голос в обороні основних прав людини і людської спільноти. З подивом дивлюся на них, як вони боронять своє українське слово, збагачують свою українську культуру, як усіми силами свого

ума і серця рятують українську душу» [9, С.].

В антропологічному вимірі Йосифа Сліпого щастя особистості є універсальною метою і сенсом людського існування. Щастя мислитель трактує як любов до Бога, прагнення до абсолютного блага. Тлумачення щастя як пізнання і споглядання Бога Йосиф Сліпий здійснює у томістичній традиції. Особливого значення Й. Сліпий надає християнській любові, ідучи за томістичною традицією, оцінює любов до Бога у розумовому вимірі. За Й. Сліпим людина наділена любов'ю як першоосною людського життя, що є першопрчиною добродійних дій особистості. Духовне життя людини розкривається Й. Сліпим через зовнішню і внутрішню гармонію. Зовнішня гармонія передбачає єдність між різними людьми, внутрішня – впорядкування волі та почуттів у самій людині. Йосиф Сліпий розвинув традицію Андрея Шептицького розкриття християнського гуманізму через вияв у ній духовного, вічного, божественного. Будучи послідовником Андрея Шептицького, Й. Сліпому близьке бачення єдності людства, через ідею солідарності сформульовану митрополитом. Ідея полягає у тому, що людство це одна родина, організм, людство – це одне тіло. З ідеї єдності людства як одного організму випливає моральна постанова чинити добро та мати особистісну відповідальність.

Йосиф Сліпий відстоював повноту християнської віри, як запоруку єдності усіх християн України та єдиної христової церкви в апостольському розумінні. Глибока віра, любов до Бога у серці дозволяють людині здобути точку опори в житті, пізнати сенс буття, відчути внутрішній спокій. Єдність і збереження національної ідентичності була основною ідеєю його наукових праць. Для Йосифа Сліпого духовний аспект буття людини є визначальним у його концепції. Він визначає людину як цілісну істоту і надає їй повноту буття. Значне місце Й. Сліпий відводить осмисленню сутності людини, її природного та духовного начал. Основою його антропологічного підходу є теза про єдність духовного і матеріального, видимого і невидимого. У вимірі християнської антропології Й. Сліпий сприймає людину, «як образ Божий», вважаючи, що її в повноті неможливо пізнати без таїнства причетності до Творця. Інтегральними властивостями людини для Й. Сліпого виступають відповідальна свобода, трансцендентність, відкритість серця. Визначаючи місце Й. Сліпого в богословсько-філософській концепції в Україні, можна назвати його томістом з українським наголосом, а також як зазначає Я. Пелікан ісповідником віри між сходом і заходом [10].

Вчення Йосифа Сліпого має великий гуманістичний потенціал, тому що звернене до проблем людини, її внутрішнього світу, особистісного вдосконалення та загальнолюдських моральних цінностей. Й. Сліпий виразив у своїй творчості характерний для української культури ідеал зовнішньої та внутрішньої гармонії, співіснування віри і науки, що є запорукою моральної цілісності особистості. Розуміння особливостей розвитку української філософії початку ХХ ст. дозволить переосмислити духовну спадщину українського народу у поєднанні з кращими схоластичними традиціями західноєвропейських учених.

Бібліографічні посилання:

1. **Кияк С.Р.** Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: Монографія / С.Р. Кияк. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. – 632 с.
2. **Ліщинська О.** Український неотомізм: особливості, ідеї, представники / Ольга Ліщинська // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. - 2001. - Вип. 3. - С. 213-221.
3. **Стеценко В.** Розвиток томістичної традиції в українській релігійно-філософській і богословській думці першої половини ХХ ст. (А. Шептицький, Й. Сліпий) // Духовність. Культура. Нація: Збірник наукових статей; Мова видання: українська, англійська / Засновник: Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2010. – Вип. 5. – Рік заснування 2003.
4. **Сліпий Й.** Твори. Рим: Український Католицький Університет ім. Св. Климента папи / Й. Сліпий. – 1983. – Т. XIV. – 352 с.
5. **Музичка І.** Початки української богословської науки в двадцятому столітті і Блаженніший Патріарх Йосиф / Іван Музичка. – Рим, 1978. – 198 с.
6. **Сліпий Й.** Нариси історії середньовічної (схоластичної філософії) / Йосиф Сліпий. - Рим: Укр. катол. У-т ім. Св. Климента, 1991. – 181 с.
7. [Сліпий Йосиф]. Дорогі! Мир і благословення! [Пастирське послання від 19 серпня 1953 р.] // Слово Патріарха Йосифа. Документи. Матеріали. Світлини. 1917-1984. – Львів: Гердан, 2003. – Док. №16.
8. Твори Кир. Йосифа, Верховного Архієпископа і Кардинала // Богословія. - Т. III, IV. - Рим 1970.
9. Патріарх Йосиф Сліпий Заповіт // Серія «Духовна спадщина». – Львів. – 2004. – 31 с.

10. Ісповідник віри між сходом і заходом / Ярослав Пелікан / [пер. з англ. В. Ящун]. – К.: «Варта», 1994. – 304 с.
11. **Гриньох І.** Введення до творів кард. Йосифа, верховного архієпископа / Іван Гриньох – «Сучасність», 1988. – 210 с.
12. **Шевченко В.В.** Україна духовна: постаті, події, явища / В.В. Шевченко. – К.: Світ Знань, 2008. – 572 с.

УДК 101.8

О. П. Шаповал

НТУУ «Київський політехнічний інститут»

ПЕРЕТВОРЕНІ ФОРМИ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Розглядається необхідність існування та зміст феномену перетвореної форми як перетвореної людської діяльності. Досліджуються особливості функціонування перетворених форм в перехідні періоди суспільного розвитку при зміні суспільного способу виробництва.

Ключові слова: перетворена форма, перехідний період, відчуження.

Рассматривается необходимость существования и содержание феномена превращённой формы как превращённой человеческой деятельности. Исследуются особенности функционирования превращённых форм в переходные периоды общественного развития при смене общественного способа производства.

Ключевые слова: превращённая форма, переходный период, отчуждение.

Necessity of existence and the content of a phenomenon of the transformed form as transformed human activity are considered. Features of functioning of the transformed forms in social development transition periods are investigated at change of a public way of manufacture. The nature of the transformed forms cannot be understood to the full out of understanding itself fractured and own discrepancy of the terrestrial basis of the divided and isolated human individuals, their existence in the form of mankind. In this sense, the terrestrial basis appears at us as human culture in general which changes, develops and passes in sphere of sensual life as mankind, and separately taken person inclusive. Stratifications of the transformed forms disturb to human development, interfere with the solution of the intrinsic contradiction of the validity. They withdraw in all ways consciousness on a way of consideration of external contradictions and antagonisms. The transformed forms replace with themselves absent links in human relations and fill with their content, but only the content deformed, void. That people among themselves embody properties of the transformed forms in relations, has led to domination of the last over human consciousness. The understanding of essence of the transformed forms gives the chance to deduce those or other spiritual and ideological new growths from their material-social basis and not to reduce mechanically to the last. Thus, this way explains them as socially necessary visibility of relations that is recreated in representation of creators of these new growths. The transformed forms of the valid human relations are the content of motives which induce to actions of people in a modern society. Therefore, the problem consists in activation of process of development in knowledge and practice of the transformed forms of human activity to revive the valid content of human relations.

Keywords: the transformed form, a transition period, alienation.

Осмилення кардинальних трансформаційних процесів суспільного життя, що відбулися за останні два десятиліття не можливе без дослідження перехідних, транзитивних періодів суспільного розвитку. Якісні переходи від однієї суспільної міри до іншої стають важкими для розуміння в силу своєї діалектичної природи. Проблема складається в тому, що зовнішня різноманітність явищ, що виривається назовні, в такі періоди не допомагає, а тільки заважає з'ясуванню сутності саморозвитку суперечливих процесів історії. Тому завдання полягає у необхідності розгляду основ історичних процесів в переломні періоди, що робить актуальним виявлення з багатоліткої множини незначних ланок та опосередкувань її економічного змісту, а також про слідкування того, як такий зміст формується або спотворюється в контексті сучасних подій, в будь-якому моменті опосередкування. Як він з'являється у вигляді політичного, ідеологічного, естетичного явища, впливаючи на мотиви суспільної практики індивіда. Необхідністю і актуальністю також є конкретне вивчення форм економічного антагонізму, про